

גליון 70

שבטי ישראל

חשוון תשפ"ז

הפינה
לצעירים

הלכות
שאלת גשמים

עמ' 6

חודש חשוון
מהרעיות אל
הקביעות

עמ' 3

בואו היכנסו לאתר מורשת הרמב"ם המתחדש!

באתר תוכלו
לעקוב אחרי
ארועים מגוונים,
הרצאות, וכןסים.
בנוסף תוכלו
למצוא עלוני פרשת
שבוע לילדים
ומבוגרים!
מחכים לכם!

בפתח הדברים

קוראים יקרים, אנו שמחים להגיש בפניכם גיליון נוסף של עלון שבטי ישראל מבית מרכז מורשת הרמב"ם ועדות ישראל. גיליון מבית היוצר של המרכז המתחדש בעיר הקודש טבריה העוסק בימים אלו בהרחבת הפעילות ובמחקר אודות עדות ישראל השונות.

גיליונות עלון שבטי ישראל יעסקו בעזרת ה' בהיבטים שונים של תרבות, היסטוריה, הלכה ומחקר בעדות ישראל השונות.

בצעדי שגרה ברוכים.
נכנסים,

צועדים פנימה.

מתפללים לגשם וברכה.

ימים של חול.

ימים שיהיו בהם נחמה ושקט.

בפתחו של חודש
בתפילת הלב

לטיפות של טובה
למלאכה ברוכה

חודש שיביא בכנפיו
בשורות של צמיחה ורפואה

מנהל תוכן: עותניאל מנצור
עריכה: אביטל לוי
עיצוב: רבקי שאולזון

חודש חשוון: מהארעיות של הסוכה אל הקביעות

"ותן טל ומטר": התכילה לגשם ועדות ישראל

בז' בחשוון מתחילים לשאול את הגשמים בארץ ישראל ("ותן טל ומטר לברכה"). מנהג זה משקף את הרגישות הקהילתית והערבות ההדדית של עם ישראל, כפי שהשתמרה לאורך הדורות בקהילות עדות המזרח וכלל ישראל:

התחשבות בזולת: חז"ל קבעו את תחילת שאלת הגשמים לז' בחשוון – שבועיים לאחר סוכות – כדי שאחרון עולי הרגל יוכל להגיע לביתו שבנהר פרת מבלי שירדו עליו גשמים. מנהג זה מלמד אותנו כי תפילה חומרית ורוחנית אינה נתפסת במנותק ממצבו של השכן או העולה לרגל. האדמה והרוח: הגשם בחשוון אינו רק צורך חקלאי, אלא סמל לשפע היורד מלמעלה כתוצאה מעבודה מאומצת של האדם למטה.

בניין המקדש והתקווה לעתיד

על פי המסורת, בחודש חשוון (הנקרא במקרא "חודש בול") נשלמה מלאכת בניין בית המקדש הראשון על ידי שלמה המלך. מדרשי חז"ל מביאים כי אף על פי שהחנוכה נדחתה לחודש תשרי, שמורה לחשוון הבטחה לעתיד לבוא. נתפלל שנזכה עוד השנה לראות בביאת משיח צדקנו ובניין המקדש.

עם צאתם של חגי תשרי המרוממים, אנו כוסעים אל ימיו השקטים של חודש חשוון. לאחר שבועות עמוסים של תקיעת שופר, צום יום הכיפורים, ישיבה בסוכה וריקודי שמחת תורה, נדמה לעיתים כי חשוון מביא עימו ריקנות מסוימת – חודש שאין בו חג או מועד. אך למעשה, חכמי המסורת והרמב"ם בראשם מלמדים אותנו כי דווקא בחודש זה נבחנת קומתו הרוחנית והמעשית של האדם.

מציאות השגרה במבחן ההלכה והדעת

הרמב"ם, בחיבורו המנומק מורה הנבוכים, מדגיש כי מטרתן של המצוות והחגים אינה רק ליצור חוויה רגעית של התרגשות, אלא לעצב את אופיי, מידותיו ומחשבתו של האדם לאורך זמן. החגים הם תחנת תדלוק רוחנית; חודש חשוון הוא המסע עצמו.

מניידות לקביעות: בסוכות יצאנו מדירת קבע לדירת ארעי כדי לזכור את השגחת ה' במדבר. בחשוון אנו חוזרים אל ביתנו הקבוע, ומצוים להכניס את הקדושה, היושר והחכמה שספגנו אל תוך דל"ת אמות של חיי החול.

העבודה שבשגרה: בספרו משנה תורה, מעמיד הרמב"ם את עבודת ה' על התמדה, יישוב הדעת ואיזון. חודש חשוון הוא ההזדמנות ליישם אורח חיים מתוקן – בלי הרושם החיצוני של החגים, אלא מתוך הכרה פנימית ועמוקה.

“הלכות דעות” בשגרת היום-יום: מבטו של הרמב”ם על חודש חשוון

אלא בהתמדה בעיצוב המידות ובצעידה ב”שביל הזהב”:

מרוממות הרגע אל יציבות ההרגל: ההתעוררות שחווים בימי הדין והרחמים היא רק תחילת התהליך. כדי שהחוויה הרוחנית תיחרת בנפש, היא חייבת להפוך להרגל מעשי, יומיומי ומחושב.

ישוב הדעת ושגרה מבורכת: חודש חשוון, הנטול חגים חיצוניים, מעניק לאדם את הקרקע היציבה והשקטה הנדרשת להתבוננות פנימית, לתיקון המידות ולבניית סדר יום של תורה, דרך ארץ ובריאות הגוף והנפש.

אחת השאלות המרכזיות בהגותו של רבנו משה בן מימון היא כיצד הופך האדם את הרגש החולף לקניין בנפש. ימי תשרי העניקו לנו חוויה כבירה של התעלות, תשובה ושמחה; אך הניסיון האמיתי של עובד ה' מתחיל דווקא עכשיו, כשנכנסים אל ימי החול הרגילים של חודש חשוון.

איזון המידות ושביל הזהב

בחיבורו היסודי משנה תורה, בספר המדע (הלכות דעות), מתווה הרמב”ם את הדרך לבניית אופי מוסרי ומאוזן. הרמב”ם מלמד כי שלמות הנפש אינה נמדדת בשיאים חד-פעמיים או בנהיות קצוניות,

מנהגם של ישראל: שימור השרשרת בקהילות הים התיכון והמזרח

את הגישה המיימונית הריאלית: הרוחניות אינה מנותקת ממצבו הגשמי של העולם. הדאגה לפרנסה, לגשם ולרווחת הכלל היא חלק בלתי נפרד מחובתו המוסרית של היהודי.

חודש של בנייה סמויה

שמו של החודש במקורות, “חודש בול”, נדרש על ידי חז”ל מלשון יבול ומבול, אך גם מלשון בלייה וצמיחה מחדש. כמו הגרעין שנזרק לאדמה בחודש זה ומתחיל את נביטתו הנסתרת מעין, כך גם עבודת השם של חודש חשוון בונה את התשתיות העמוקות ביותר לשנה כולה.

חכמי קהילות ספרד ועדות המזרח לאורך הדורות ראו בחודש חשוון הזדמנות מיוחדת לביסוס הלימוד והעמקת המסורת. לאחר ימי העומס של המועדים, חזרו הקהילות לסדר לימוד עקבי בבתי המדרש, לעיון בהלכה ובאגדה, ולחיזוק הקהילתיות:

“תורה המביאה לידי מעשה”: הלימוד בחשוון מתאפיין ברצינות של ימי החול – לימוד המכוון לפרקטיקה, למשפט, ליושר מסחרי ולחסד בין אדם לחברו.

זיקה לאדמה ולאקלים: תפילת “ותן טל ומטר” הנפתחת בחודש זה מזכירה לנו

יחד שבטי ישראל

סיפורי עליה אותנטיים

רחל כהן נולדה בתימן. היא הייתה ילדה קטנה כשמשפחתה עלתה לארץ במבצע "כנפי נשרים". משפחת כהן הגיעה למעברה ליד חדרה.

לא היו במקום לא מרפאה ולא חנות. בתי המגורים היו עשויים עץ ופח. אמה של רחל סייעה בעשר אצבעותיה לסדר את הצריף הקטן. ימי ילדותה עברו עליה בשמחה ובתקווה. לבית הספר היא צעדה יחד עם חברותיה שגרו בקרבת מקום. מרחק הליכה של ארבעה קילומטרים.

הילדות היו צועדות בשבילי העפר ומגיעות לבית הספר כאשר שמלותיהן ונעליהן מכוסות באבק.

בשעות אחר הצהריים ילדי השכונה היו משחקים בין העצים והשדות או שרים שירים לצלילי המנדולינה של אחד השכנים. הוריה של רחל חזרו מעבודתם רק בשעות המאוחרות של הערב. לאחר שסיימה את בית הספר היסודי, למדה רחל בבית ספר מקצועי את אמנות התפירה. ומאז ועד היום היא עובדת כתופרת, מתקנת ותופרת בגדים לאנשים בשכונה.

פינת ההלכה

הלכות שאילת גשמים

(הרב מרדכי אליהו)

- א. בארץ ישראל שואלים את הגשמים בברכת השנים לומר "ותן טל ומטר לברכה", החל מליל שבעה בחשון, בתפלת ערבית, עד המנחה של ערב יום טוב הראשון של פסח, ועד בכלל. ואף על פי שהיה ראוי להתחיל לשאול טל ומטר תיכף ומיד אחר החג, כדרך שמזכירים "משיב הרוח ומוריד הגשם" החל מתפלת מוסף של שמיני עצרת, והלאה, מכל מקום תיקנו חז"ל לעכב שאלת טל ומטר עד שיעברו חמשה עשר יום אחר החג, כדי שיספיקו עולי רגלים להגיע למחוז חפצם, ולא יעצרו הגשם, ושיערו אז שדרוש חמשה עשר יום כדי להגיע (בתנאי התחבורה של הימים ההם) מירושלים לנהר פרת, גבול מדינת בבל, ששם היה היישוב המרוחק ביותר מירושלים. ואף לאחר חורבן בית המקדש היו עדיין כאלה שמתאספים מכל התפוצות לעלות לרגל, ובפרט ליד הכותל המערבי שלא זזה שכינה משם, ומפני תקנת עולים אלה איחרו את השאלה של טל ומטר לשבעה חשון. [שארית יוסף חלק ג עמוד צח. ילקוט יוסף מהדורת תשס"ד, תפלה כרך ב, סימן קיז הערה א, עמוד עו].
- ב. מנהג הספרדים ועדות המזרח בברכת השנים, לומר בקיץ "ברכנו", ובחורף "ברך עלינו", וכוללים בה שאלת טל ומטר. והוא מנהג נכון על פי הקבלה. ובנוסף ספרד של האשכנזים אומרים לעולם "ברך עלינו", אלא שבחורף כוללים בה ותן טל ומטר לברכה. [שארית יוסף חלק ג עמוד צח. ילקוט יוסף מהדורת תשס"ד, תפלה כרך ב, סימן קיז הערה ב].
- ג. מי שטעה ושאל טל ומטר בברכת השנים תיכף ומיד לאחר החג, קודם שבעה בחשון, אינו צריך לחזור ולהתפלל, כיון שעל כל פנים עונת הגשמים היא. ואפילו נזכר באמצע התפלה, יכול להמשיך להתפלל. ומכל מקום אם ירצה יוכל לחזור ולהתפלל בתנאי דנדבה, שיאמר: "אם אני חייב לחזור ולהתפלל, הריני מתפלל לשם חובה, ואם לאו תהיה תפלתי זו לנדבה", ואינו צריך לחדש בה דבר. [שארית יוסף חלק ג עמוד צט. ילקוט יוסף מהדורת תשס"ד, תפלה כרך ב, סימן קיז הערה ג, עמוד עח].

- ד. אם טעה ולא שאל טל ומטר, אם נזכר בסיום ברכת השנים, לפני שיזכיר "השם", חוזר ואומר ותן טל ומטר לברכה וכו', ומסיים על הסדר. ואם לא נזכר עד שחתם ברוך אתה ה' מברך השנים, לפני שיתחיל ברכת תקע בשופר, יאמר שם בין ברכה לברכה "ותן טל ומטר לברכה", וימשיך ברכת תקע בשופר וכו'. ואם לא נזכר עד שהתחיל תקע בשופר גדול, ימשיך בתפלתו עד ברכת שמע קולינו, ולפני שיאמר "כי אתה שומע תפלת כל פה", יאמר שם: "ותן טל ומטר לברכה". (ואם הוא בתענית שצריך לומר עננו, יאמר תחלה ותן טל ומטר לברכה, ואחר כך יאמר עננו). ואם שכח לשאול גם בברכת שמע קולינו, וחתם "ברוך אתה ה'", ומיד נזכר, יאמר "למדני חקך", וחוזר ושואל טל ומטר, ומסיים שנית "כי אתה שומע תפלת כל פה" וכו'. ואם חתם שומע תפלה, ואחר כך נזכר שלא שאל טל ומטר, יאמר שם קודם ברכת רצה, "ותן טל ומטר לברכה". ואם אמר תיבת רצה, חוזר ל"ברך עלינו", וממשיך תקע בשופר ויתר הברכות על הסדר. וכן הדין אם נזכר באמצע מודים, או באמצע אלהי נצור, שחוזר לברך עלינו. אבל אם סיים פסוק יהיו לרצון האחרון, אף על פי שעדיין לא פסע שלש פסיעות לאחוריו, חוזר לראש התפלה. [שארית יוסף חלק ג' עמוד ק'. ילקוט יוסף מהדורת תשס"ד, תפלה כרך ב, סימן קיז הערה ו, עמוד פה].
- ה. מי שטעה בתפלת ערבית בימות הגשמים, ולא שאל טל ומטר בברכת השנים, וסיים תפלתו, אף על פי שמעיקר הדין תפלת ערבית רשות, אף על פי כן חייב לחזור ולהתפלל שנית. ואם נזכר באמצע תפלתו חוזר על דרך שנתבאר בסעיף ו'. [שארית יוסף חלק ג עמוד קא. ילקוט יוסף מהדורת תשס"ד, תפלה כרך ב, סימן קיז הערה ז, עמוד פז].
- ו. אשה שטעתה בברכת השנים ולא שאלה טל ומטר, בין בשחרית ובין בשאר תפלותיה, דינה כדין איש שטעה ולא שאל טל ומטר, וחוזרת להתפלל על דרך שנתבאר בסעיף ו'. [שארית יוסף חלק ג עמוד קא. ילקוט יוסף מהדורת תשס"ד, תפלה כרך ב, סימן קיז הערה עמוד פח].
- ז. מי שנסתפק אם שאל טל ומטר בתפלתו או לא, אם נזכר להסתפק לפני ברכת שמע קולינו, שואל טל ומטר בשומע תפלה, ואם נזכר לאחר שהתחיל רצה, אם הוא בתוך שלשים יום מיום שמתחילים לשאול בו טל ומטר, חוזר לברכת ברוך עלינו, שחזקה עליו שאמר ברכנו כפי שהיה שגור בפיו קודם זמן שאלה. ואם הוא לאחר שלשים יום אינו חוזר, שחזקה עליו שאמר כהוגן. ושליח צבור קבוע שאומר החזרה בשחרית ובמנחה, די לו בשמונה עשר יום להרגיל לשונו לומר ברוך עלינו, לפיכך אם נסתפק לאחר מכן אינו חוזר. [שארית יוסף חלק ג עמוד קב. ילקוט יוסף מהדורת תשס"ד, תפלה כרך ב, סימן קיז הערה י', עמוד צ'].

צטבוטה פרוקאית

פתוך האתר של רון יונגנוב

רשימת מרכיבים:

1/3 צד חצי כוס שמן - חלוי במזבז פרוח
קופסת פקניות מרוסקות או חתכות לקוביות
כף גדולה פפריקה אדומה איכותית
8-7 ליני לוח (אפסל בתל / פרוסות)
פאלא צולי חריף / פאלא ירוק - לפי רמת החריפות האדומה אליהם
מזעל צולי חריף יבל
פאלא אדום חתך דק דק - לא חובב (מזעלי מאוד את הפלעם)
חצי כפית טאון - מלדג פלאים!

1/3 כוס מים

ואפסל אף כף אבקת מרק - לא חובב
אפסל ארוסין כפית סוב - אני לא מוסיף

אופן הפקדה:

בסיר קטן מחממים את השמן (לא בחום גבוה)
מוסיפים את השום, פאלא אדומה ופאלא חריף
ומצפים מזעל.
לופטים פנימה את הפפריקה ומצריבים
מיד לאחר מכן את הפקניות המרוסקות את הפנים
ומצריבים
ממתיכים ארבעה בינוניות ומוסיפים את הפלעם
מבללים בחצי ליטר. מיד פלעם פותחים ומצריבים.

דמויות מופת בעדות ישראל

מאת: דוד חוברי

חכמים בני המאה ה-19-20

מתוך: אנציקלופדיה לחכמי תימן / ד"ר גברא

חכמי צנעא במאה ה-19

הוא הספיק לכתוב פירוש רק על חלק מהחיבור –אבן העזר (קודמו כתב פירוש על אורח חיים ויורה דעה).

ר' כהן יוסף בן אהרון-חכם וסופר, נולד בצנעא בשנת 1817 והתפרנס גם כמארי לתינוקות של בית רבן. חתום על תקנות לציבור כאחד מחכמי הישיבה הכללית בשנת 1886. חיבר פירוש קבלי ודרשות לשלוש מגילות על דרך הסוד בשם "לקט הכסף". כסופר העתיק בשנים 1846 ו 1859 מקבץ הלכות שחיטה עם פירושים, חיבור שתילי זיתים לר' דוד משרקי כולל פירושים 'באר הגולה' ו'שושנת מלך' לר' שלום חבשוש. נפטר בצנעא ב-י"א תשרי תרנ"ב (1891).

ר' שלמה בן שלמה עמר - נולד בצנעא בשנת 1827 ונפטר שם בשנת 1872 כשהוא צעיר לימים בן 48 שנה בלבד. אביו עלה לארץ בתרמ"ב והתיישב בירושלים. מספרים שלאחר ימים ספורים לעלייתו מת מהתרגשות יתר ונקבר בהר הזיתים. לפיכך ניתן אולי להבין מדוע בנו לא הספיק להגיע ארצה. הבן שלמה התפרנס ממלאכתו כצורך ונבחר לייצג את כל הצורפים היהודים. בעקבות תפקידו הציבורי נרדף ע"י גורמים עוינים וברח למצרים. בשנת 1869 לאחר שנתיים שב לצנעא. נתפרסם בזכות חיבורו המשלים לר' דוד משרקי (בעל שתילי זיתים).

בתי הכנסת הנודעים בצנעא

מאת דוד חוברי

- א. בית כנסת מסורי- אחד מהוותיקים שבצנעא. ידוע שנהרס בגזירת החורבן של בתי הכנסת בשנת 1762 מכאן שהיה כנראה קיים כבר מתחילת המאה ה-18 ואולי גם קודם. הוא נוסד מחדש לאחר גלות מוזע בשנת 1680 בשכונת מסך. מיסדו ר' סאלם מסורי הוריש את ביהכ"נ לאחר מותו בשנת 1788 לבניו אחריו יהודה, יוסף ויחיא.
- ב. בשנת 1794 פרצה מחלוקת פנימית בין ציבור המתפללים לבעלים על רקע ניהול המקום וחלוקת התפקידים. ההתדיינות בין הצדדים הגיעה עד לפתחן של הערכאות הן היהודית והן המוסלמית ולבסוף הוכרע שבית הכנסת יעבור לבעלות ציבורית של כלל המתפללים ומכאן ואילך כל הוצאות האחזקה והטיפול השוטף יחולו על כלל המתפללים. כמאה שנה לאחר מכן בשנת 1875 בית הכנסת נחרב בשנית והוא נבנה ושוקם מחדש על ידי שוכר בן סעיד שיריאן שתרם מכספו לכך. בתמורה אחוז יחסי מסוים משווי בית הכנסת הועבר לבעלותו כולל מספר תפקידים. בקדמת בית הכנסת הייתה חצר גדולה מרוצפת שאליה ירדו בשתי מדרגות ממפלס הרחוב.
- ג. בבית כנסת זה היה בית מדרשו של הרב יחיא אביאץ' ובו למדו תלמידי חכמים מהשורה הראשונה. נוסח התפילה בו היה בלאדי על פי הנוסח התכלאלי הקדום. נתקיים עד ערב העלייה האחרונה לארץ לקראת תחילת שנות החמישים.
- ד. בית כנסת מסך- נוסד כנראה בשלהי המאה ה-18. אין הרבה פרטים עליו למעט העובדה ששכן בביתו של ר' סעיד מסך והיה בבעלותו. היה ידוע כסופר הבקיא בכתיבת ספרי תורה. לאחר מותו בקשו בניו לחלק את הירושה ביניהם כולל בית הכנסת שהוערך בעשרים וחמישה קרוש וחצי. כנראה שבסופו של דבר בית הכנסת נמכר ביחד עם הבית.
- ה. בית כנסת סיאני- נוסד אחרי גלות מוזע בשליש האחרון של המאה ה-18 בשכונת סיאני. מייסדי בית הכנסת היו ממשפחת סיאני שחלקם הקדישו

את בית הכנסת לטובת הכלל וחלקם המשיכו להחזיק בבעלות יחסית עליו. אחד מבאי הכוח ההקדשי היה ר' יוסף בן יצחק הלוי, ובשנת 1774 הוא מכר את זכות פתיחת ההיכל הנובעת מתפקידו

ו. וסמכותו לסעיד חצ'רי, תמורת תרומתו לבית הכנסת בסך חמישה קרוש. זכות זו הוקנתה לו ולירשיו אחריו.

ז. בשנת 1789 אחד מהיורשים למשפחת סיאני התחייב בפני בית הדין המקומי לשמור את ספר התורה ברשותו מחשש לגניבה, ואכן כך עשה במשך שנתיים. חנה בת סאלם רדאעי מוזכרת כמי שתרמה ס"ת לבית הכנסת. בשנת 1789 אישה נוספת בשם שמחה תרמה ס"ת נוסף ועוד ספרי קודש ממכירת עיזבונה לטובת עניי בית הכנסת.

ח. בשנת 1815 יהודי בשם מוסי' גוזי תורם עשרה קרוש לטובת בית הכנסת ולצרכי מצווה ספציפיים.

ט. בשנת 1859 ביקר במקום הנוסע המפורסם ר' יעקוב ספיר שהזכיר את בית הכנסת בספרו כאחד מהגדולים העיר.

י. בית הכנסת המשיך להתקיים עד ערב העלייה האחרונה לארץ.

יא. בית כנסת סעאדי- נוסד כנראה במהלך המחצית הראשונה של המאה ה-18 בשכונת אלציברה. נחרב בגזירת המלך בשנת 1762. לאחר גלות מוזע נבנה מחדש על ידי סעיד בן מוסי' סעאדי. בתעודה משנת 1810 אנו למדים כי לפני מותו הוא הקדיש את בית הכנסת לטובת הציבור. כבר ב-1792 תרמה אישה בשם חביבה בת סליימאן ס"ת לבית הכנסת. הנוסע המפורסם ר' יעקב ספיר התפלל בבית הכנסת בשנת 1859 וכתב בספרו כי "ערבה לי קריאתם ותפילתם". גם בית כנסת זה התקיים עד סוף שנות הארבעים של המאה ה-19 עם העלייה ההמונית לארץ.

יב. בית כנסת עוואד- נוסד לאחר גלות מוזע בסוף המאה ה-18 בשכונת ראש הבקעה (ראס אלג'ורקה). התפללו בו בנוסח בלאדי עד תחילת המאה העשרים. את בית הכנסת הנהיג ר' דוד עואץ' מתלמידיו של הרב יחיא אביאץ' עד שנסגר על רקע המחלוקת הקשה בין הדרדעים לעיקשים בשליש הראשון של המאה העשרים, ומאז הוחלף הנוסח לשאמי בהנהגת הרב שלום רצאבי והרב שלום צייחי. נתקיים עד סוף שנות הארבעים.

היסטוריית יהודי תימן

מאת: דוד חוברי

העליה מתימן בין השנים 1920-1945

מתום מלחמת העולם הראשונה ועד תום מלחמת העולם השנייה.

עם פרוץ מלחמת העולם הראשונה ב 1917 פסק זרם העולים להגיע לארץ. עד אז עלו מתימן בין השנים 1881 עד 1917 למעלה מ 5000 נפש, שהוו כ-8 אחוז מיהודי תימן. התפרסות ההתיישבותית התחלקה כך: כ-3000 בירושלים, כ-1500 בישובים החקלאיים רחובות, ראשון לציון, פתח תקווה, יבנאל, זיכרון יעקב ועוד, והיתר, כ-900 ביפו. מיד עם תום מלחמת העולם השנייה בשנת 1920 חודשה העלייה לארץ. המצב הגיאופוליטי בכל שטחי האימפריה העותמאנית בכלל ובארץ בפרט, השתנה מן הקצה אל הקצה. תחת היות המקום תחת השפעה עות'מנית-מוסלמית התחלק האזור והתפלג בין ישויות לאומיות ופוליטיות שונות ומגוונות, ובעיקרן תחת השפעה ושליטה אירופאית שנחלקה בין בריטניה לצרפת. תימן נשארה מחוץ לתחום ההשפעה האירופאית ושבה לשלטון

המלוכני כפי שהיה לפני הכיבוש העות'מני שם ב-1872. האימאם יחיא ביסס את כוחו בתימן והתקבל במשך שנים רבות כמנהיג הבלעדי עד הירצחו ב-1948.

משנת 1920 הגירת היהודים מתימן לא"י הייתה תלויה בשלושה גורמים מרכזיים: (א) עמדת המלך. (ב) מדיניות השלטון הבריטי המנדטורי. (ג) מדיניות הסוכנות היהודית שהקצתה רישיונות עליה שהוקצו לה מהבריטים.

כל אחד מהגורמים הנ"ל היה תלוי במרכיבים רבים ומגוונים שהשתנו חדשים לבקרים בהתאם לנסיבות מזדמנות. לפיכך לאורך כל התקופה שאופיינה בחוסר יציבות, זרם העלייה השתנה ולא היו לו מאפיינים קבועים. עתה אעמוד על ההסבר של כל אחד מהגורמים הנ"ל בהרחבה.

עמדת השלטונות בתימן ביחס להגירת היהודים

באופן פורמלי נאסר על יהודים לעלות לארץ אולם המדיניות המעשית לא תמיד הקפידה לכפות צו זה. אי התאמה זו בין הצד הפורמאלי לבין זה המעשי נבעה ממספר טעמים:

הזדהותה של תימן מביחינה מדינית – פוליטית עם כלל המדינות הערביות (והפלסטינים בפרט) מחד,

שנתפס נכלא, נענש ונקנס. למרות זאת היהודים נאבקו בגזרה זו, ולא כחדו לעלות לארץ ולהבריח את הגבול לעדן הבריטית. בין השנים 1922-1939 עלו לארץ כ- 10000 יהודים. נשאלת השאלה כיצד בכל זאת הצליחו לעלות כל כך הרבה יהודים לארץ בתקופה זו למרות האיסור? מסתבר שלא מעטים הגישו בקשות חוזרות ונשנות למלך באופן אישי עם תירוצים שונים כגון בקשה לאיחוד משפחות, הרצון למות ולהיקבר בארץ ועוד כיוצא בזה, ולא אחת סחיטה אימוצינולית ואו פרשנות לוגית גברו על קשיחות הצו המלכותי ואז הפה שאסר הוא הפה שהתיר. לכן בתולדות יהודי תימן נחשב האימאם אצל רבים כמלך של חסד. גם האיסור לצאת לעדן התברר כבלתי ניתן ליישום. מאחר שפרנסתם של רבים הייתה תלויה בעדן קיבלו רבים היתר לאחר שהפקידו ערבות כספית או משפחתית. הרבה יהודים ניצלו פרצה זאת של קבלת רישיונות עבודה בעדן והערימו על השלטונות וברחו מתימן. רבים אחרים ניצלו את האפשרות לעליה לקבר שבזי בעיר תעזי שהיה בדרך לעדן ומשם הבריחו את הגבול לטריטוריה הבריטית תוך שיחוד השומרים בגבולות.

והיכולת המעשית לאכוף את הצו תוך התחשבות ביהודים המקומיים מאידך. בתחילת שנות העשרים החריפו היחסים בא"י בין היהודים לערבים הפלסטינים, והמתיחות הובילה למאורעות תרפ"א במהלכן נהרגו עשרות יהודים וערבים במקומות שונים. בעקבות המאורעות הגבירו הפלסטינים ובראשם המוכתי אמין אל-חוסייני את לחצם על האימאם יחיא להשתלב במאבק נגד היהודים, ובין היתר למנוע מהיהודים לעלות לארץ על מנת שלא יסייעו לציונים במאבקם נגדם. כתוצאה מכך פרסם המלך צו מלכותי האוסר על היהודים לצאת מתימן, וכל יהודי שיצא רכושו יוחרם ויולאם. למעשה צו זה נשאר בתוקף עד 1949 ורק אז הוא בוטל. בנוסף לכך בשנת 1926 כבש האימאם יחיא את נמל חודידה מיריבו האמיר האדריסי המקומי ובכך נסגר בפני היהודים גם נתיב הבריחה הימי שעבר דרך ים סוף ותעלת סואץ. הנתיב היחידי שנותר ליהודים בדרך הים היה נמל עדן שהיה תחת שליטה בריטית. המוכתי אף ביקר בתימן בשנת 1934 והפציר במלך לאכוף את הסגר על היהודים. בין השנים 1920-1940 אכף המלך את הצו ולא אפשר ליהודים לעזוב. מי שהצליח לברוח רכושו הוחרם ומי

מְתֵי אֹר דּוּדֵי

ר' מרדכי טרזמאן

וְאַלְבִּישׁךָ רִקְמָה

וְשֵׁשׁ אַחֲבָשֶׁךָ

וּמִשְׁבָּצוֹת זָהָב

עַל לְבוּשֶׁךָ

וְעִטָּרֶת תְּפָאֶרֶת

תְּהִיָּה בְּרֹאשְׁךָ

וְעַל כָּל כְּבוֹד יָפָה אֶת אֶת רַעֲיָתִי

מְתֵי אֹר דּוּדֵי יִזְרַח וַיִּנָּהָר מְתֵי מַלְכָּנוּ יֵצֵא כְּגִבּוֹר

מְתֵי רִגְלֵי מְבֹשֶׁר טוֹב בָּהֶר מְתֵי אֲסִירִים תִּשְׁלַח מְבוֹר

מְתֵי כְּאוֹר חֲמָה יֵאִיר סִהַר מְתֵי עַל אוֹיְבֵי מַעְלֵי תִשְׁבוֹר

מְתֵי בְּנֵה מִכָּל טְמֵאָה יִטְהַר מְתֵי מַלְכֵי סִיגִים תִּצְרוּף כְּבוֹר

מְתֵי הַמְּשֻׁכֵּל יִזְהִיר כְּזֹהָר מְתֵי עַל כָּל פְּשָׁעֵי תִעְבוֹר

מִדּוּעַ דּוּדֵי מִמְּנֵי רַחֵק עֲצֹב יוֹנְתָנוּ מִרְמָס שְׁמוּהָ

מִדּוּעַ עֲצֹבָה שׁוֹכֵן שַׁחַק בָּאוּ בָּה זָרִים וַיַּחֲלֹלוּהָ

מִדּוּעַ שִׁבְט יִהוּדָה בְּדַחֵק בֶּן אִמָּה וְאַדּוֹם הַזִּילוּהָ

כְּשֶׁה נֶאֱלָמָה בֵּין גּוֹזְזִיָּה

מְתֵי יוֹם הַלֶּחֱמוֹ לְבַדּוֹ מְתֵי יוֹדֵעַ לֵשֶׁם יוֹם אֶחָד

מְתֵי יוֹם גּוֹג וּמִגּוֹג יֵאָבְדוּ מְתֵי יִשְׁלַם שֵׁם וְכֶסֶף יֶחֱד

מְתֵי הָרִים כְּאֵילִים יִרְקְדוּ מְתֵי פָרָה נִדָּב יִרְעוּ יֶחֱד

מְתֵי דָגֵי יָם וְעוֹף יִרְעְדוּ מְתֵי יִהְיֶה אֶחָד וְשִׁמוֹ אֶחָד

מְתֵי אֶקְרִיב קֶרְבָּן בְּמוֹעֲדוֹ מְתֵי צִיּוֹן תִּמְלֹא עִם אֶחָד

מִדּוּעַ בֶּן אִמָּה בֶּטַח בָּדַד מִשְׁתַּרְר בְּגֵאוּהָ וְחִרְפָּה

מדוע אני נשאֶרתי בְּדָד גּוֹלָה נִדָּח בְּאַרְץ עֲנִיָּה
מדוע כָּל טוֹבִי מִמֶּנִּי שָׁדָד עֵינִי תָמִיד כָּל יוֹם לִךְ צוֹפֶה
חֲנִנִי אָבִי הִמָּצָא לִי תְרוּפָה

מִלֶּךְ מַלְכִּים רָם עַל כָּל רָמִים חֵן עָשָׂה עִמָּנוּ לְטוֹבָה אוֹת
כִּימִי צֵאתִי מֵאַרְץ מִצְרַיִם הִרְאֵנוּ נִסִּים וְגַם נִפְלְאוֹת
הִנֵּה גִזְרַת בֵּין הַבְּתָרִים וְעִבְדוּם וְעַנּוּם אַרְבַּע מֵאוֹת
וַיִּצְעֲקוּ וַיִּדַּע אֱלֹהִים חֲשַׁבְתָּ לָהֶם קָשִׁי הָעֲבָדוֹת
בְּמִצְרַיִם עֲשִׂיתָ שְׁפָטִים מִימֵיהֶם דָּם וַצַּרְפָּדַע רַבְבוֹת

מִכָּה שְׁלִישִׁית בָּהּ נִקְדַּשׁ שְׁמוֹ בָּא עָרַב עָשָׂה בָּהֶם נִקְמָה
מִקֵּנָם אָבָד וְהַפְלָה אֶת עַמּוֹ שָׁחִין פָּרַח בְּאֶדֶם וּבַהֲמָה
בְּרָד יָרַד בְּאֲבָנִים עָלֵימוֹ אַרְבָּה נָח בְּכָל גְּבוּל מִצְרַיִמָּה
חֲשֹׁךְ עָב שְׁלֹשֶׁת יָמִים לֹא קָמוּ בְּכוֹרֵיהֶם הִכָּה שׁוֹכֵן רוֹמָה
וּבְנֵי יִשְׂרָאֵל יוֹצֵאִים בְּיַד רָמָה

נָא רַחֵם שְׁבָרֶיךָ כִּי מָטָה כָּלִיל שְׁמוֹרִים יְהִיָּה הַלְלִיָּהּ
זֶה כְּמָה נִפְשִׁי בְּחַיִּי נִקְטָה צָרוֹת תְּכוּפוֹת חוֹזְרוֹת חֲלִילָה
כָּלִיל: רְשָׁעִים רַבִּים חָרְטָה בְּנֵי עוֹלָה יִצְאוּ מִכָּלִילָא
כָּל יוֹם יוֹסִיפוּ עַל עָלִי מוֹטָה אֵין יוֹם שְׁאֵין מְרַבָּה קִלְלָה
זְכוֹר מָה הָיָה לִי וְהַבִּיטָה הִסְתָּנוּ עִבְרָ גַם קִיץ כָּלָה
בֵּן קִרְאָת אוֹתוֹ אִף אִם חָטָא עוֹבֵר עַל פֶּשַׁע מְרַבָּה מְחִילָה
נָא אָבִי הִרְחֵב אֶת אֶרֶץ חָטָא אֶרֶץ צָבִי הִיא לָעַם סְגֻלָּה
בְּזָכוֹת קִנְיָה בְּמֵאָה קְשִׁיטָה מְקוֹם אֲשֶׁר נָטָה שֵׁם אֱהֵלָה
הַמְּחַנֶּה הַנִּשְׁאָר לַפְּלִיטָה יִקְרִיב לָךְ קָרְבָן מִנְחָה וְעוֹלָה
קָרֵב נָא אֶת שְׁנַת הַשְּׁמִטָה וְיִהְיֶה נֶס מִצְרַיִם טַפְלָה
הַתְּאֵנָה אֶת פִּגְיָה חֲנֻטָה חֵן כִּי לָךְ מִשְׁפָּט הַגָּאֵלָה
תִּתְּבַרְךָ יוֹצֵר מַעֲלָה וּמָטָה תִּתְקַדֵּשׁ אֵל חֵי נוֹרָא עֲלִילָה

להאזנה לפיוט
בנעימה סרקו את
הקוד

הפינה לצעירים

תפוזרת חורף

ח	ש	מ	ע	י	ל	א	כ
ו	ב	ל	ר	ו	ח	ע	פ
ר	ו	ט	ג	ע	כ	נ	פ
ף	צ	א	ר	כ	ב	ח	ו
ג	מ	ג	פ	י	י	מ	ת
ש	ל	ו	ל	י	ת	נ	ע
מ	ט	ר	י	ה	מ	ח	נ
ב	ר	ד	ס	ו	ו	ד	ר

חורף, גשם, מטריה, ברד, שלג, מעיל, רוח
בוץ, שלולית, מגפיים, כפפות, סוודר

אמנות בסריקה

יצירת זנבטה סרקו את הקוד

חודש חשוון

אנחנו נכנסים לחודש חשוון, וחודשי
החורף לפנינו. מאחורינו האורות
הגדולים של החגים, הסצנות
המשמעותיות והתפוצצות בבית הכנסת.
ובחשוון אין אף חג. אולי החודש
היחיד בשנה שכולו שלגרה.

וגם בשלגרה יש יופי וקסם מיוחד.
יש בה הצדמנות להתכנס פנימה
ולחנכים הרגל חדש לחיים. משהו
שחוזר על עצמו שוב ושוב: להתמיד
בצורה בבית, להתאמן בתחום
שמעניין אותנו, או להשקיע בלימודים
ובקציאות חברתיות.

השלגרה צוזרת לנו להטמיע הרגלים,
ולעשות דברים שבחודשים צומים
החגים לא הספקנו.
נתפלא לשלגרה ברוכה ורת בשורת
טובות

.....
הפינה הזו היא בשבילכם, ואנו
רוצים שתכתבו לנו על מה מעניין
אתכם שנכתוב כאן בעלוני הבאים.
אתם יותר ממוזמנים לכתוב לנו
למייל:

edotlyeladim@gmail.com